



1. Κατανομή των κυριότερων θέσεων με παλαιολιθικά ευρήματα στην παραλιακή πεδιάδα της δυτικής Αχαΐας. Οι περισσότερες θέσεις εντοπίζονται στις θαλάσσιες αναβαθμίδες και στην κοιλάδα του ποταμού Πείρου.

## Η ΠΑΛΑΙΟΛΙΘΙΚΗ ΕΠΟΧΗ ΣΤΗ ΔΥΤΙΚΗ ΑΧΑΪΑ

**Δρ Ανδρέας Ντάρλας**

Αρχαιολόγος στην Εφορεία Παλαιοανθρωπολογίας-Σηπαιολογίας

Επιφανειακές έρευνες που πραγματοποιήθηκαν τα τελευταία έτη στη δυτική Αχαΐα, και πιο συγκεκριμένα στην παραλιακή πεδιάδα που κατέχει το βόρειο τμήμα της, απέδωσαν πολλά παλαιολιθικά ευρήματα, ενώ συγχρόνως οδήγησαν και στον εντοπισμό των πρώτων παλαιολιθικών θέσεων. Όλα τα ευρήματα προέρχονται από υπαίθριες θέσεις και περιορίζονται στα λίθινα εργαλεία, αφού η σύσταση του εδάφους και το μικρό βάθος δεν επέτρεψαν τη διατήρηση οργανικών καταλοίπων. Τα περισσότερα ευρήματα εντοπίστηκαν στις θαλάσσιες αναβαθμίδες και στην κοιλάδα του ποταμού Πείρου καθώς και σε μεμονωμένες θέσεις, σημαντικότερη από τις οποίες είναι αυτή του Ελαιοχωρίου (εικ. 1).

## Θαλάσσιες αναβαθμίδες

Στο βόρειο μέτωπο της πεδιάδας σώζονται αρκετές θαλάσσιες αναβαθμίδες, μάρτυρες της ανόδου της θαλάσσιας στάθμης κατά τις μεσοπαγετώδεις περιόδους του Πλειστοκαίνου. Εκτός από κάποια πολύ μικρά υπολείμματα παλαιότερων αναβαθμίδων, σε μεγάλη έκταση σώζονται αυτές της τελευταίας μεσοπαγετώδους περιόδου. Η κυριότερη από αυτές, βόρεια των χωριών Νιφορέικα και Καλαμάκι, η οποία σχηματίζει μια επιπέδη ζώνη πλάτους 500-1000 μέτρων και μήκους αρκετών χιλιομέτρων, 20 μέτρα πάνω από τη σημερινή στάθμη της θάλασσας, αντιστοιχεί πιθανότατα στη θαλάσσια επίκλυση του ισοτοπικού σταδίου 5c (πριν από 100.000 χρόνια περίπου). Οι χερσαίες αποθέσεις που καλύπτουν τη αναβαθμίδα έχουν δώσει πολυάριθμα λίθινα εργαλεία της Μέσης και Ανώτερης Παλαιολιθικής καθώς και μεταγενέστερων περιόδων. Μια σημαντική ομάδα σχηματίζουν τα εργαλεία της Μέσης Παλαιολιθικής, τα οποία ανήκουν σε όξιμες μουςτέριες λιθοτεχνίες με άφρονες ράσες και μέτρια συχνότητα της τεχνικής Λεβαλλού. Τα εργαλεία αυτά χρονολογούνται πιθανότατα πριν από 60.000-35.000 χρόνια. Ακόμη μεγαλύτερη είναι η ομάδα η οποία περιλαμβάνει ευρήματα διαφόρων φάσεων της Ανώτερης Παλαιολιθικής, αναμιγμένες όμως με εργαλεία μεταγενέστερων περιόδων.

Λίγα χιλιόμετρα πιο δυτικά, στην πλαγιά του χαμηλού λόφου της Μαύρης Μύτης και σε ύψος 12 μέτρα πάνω από τη σημερινή στάθμη της θάλασσας, σώζεται ένα μικρό τμήμα (πλάτους 10-20 μέτρων και μήκους 50 μέτρων) μιας θαλάσσιας αναβαθμίδας, η οποία αντιστοιχεί πιθανότατα στην επίκλυση του ισοτοπικού σταδίου 5a, πριν από 80.000 χρόνια. Στις ελώδεις αποθέσεις που καλύπτουν το επίπεδο της αναβαθμίδας εντοπίστηκαν *in situ* τα λείψανα ενός καταλιμού που χρονολογείται με αρκετή ακρίβεια πριν από 80.000 χρόνια περίπου. Από τα κατάλοιπα του έχουν διατηρηθεί μόνο τα λίθινα εργαλεία.

Η λιθοτεχνία αυτής της θέσης χαρακτηρίζεται από τα πολλά κροκαλομόρφα εργαλεία, η μεγάλη συχνότητα των οποίων οφείλεται στην αφθονία των κροκάλων στον άμεσο περίγυρο (παράλια). Η θέση αυτή αποτελεί, συνεπώς, ένα πολύ καλό παράδειγμα προσαρμογής του παλαιολιθικού ανθρώπου στο περιβάλλον του. Παρόλα αυτά, υπάρχουν και τυπικά μουςτέρια εργαλεία καθώς και προϊόντα της τεχνικής Λεβαλλού, τα οποία έχουν μεταφερθεί εδώ, έτοιμα, από άλλες θέσεις.

## Κοιλιάδα του Πείρου

Ο Πείρος, ο κυριότερος ποταμός της περιοχής, σχηματίζει μια πολύ πλατιά κοιλάδα, η οποία καταλαμβάνει όλο σχεδόν το ανατολικό τμήμα της πεδιάδας και σχηματίζει τρεις αναβαθμίδες. Η κυριότερη από αυτές, η μεσαία, χρονολογείται πιθανότατα από την παγετώδη περίοδο "Riss". Στις αναβαθμίδες αυτές συλλέχθηκαν πολυάριθμα λίθινα εργαλεία, τα οποία ανήκουν σε διάφορες περιόδους, από την Κατώτερη Παλαιολιθική

ώς το πρόσφατο παρελθόν (σπουρνάροπρετες για ντουφέκια). Η έντονη δραστηριότητα που μαρτυρείται εδώ για όλες τις περιόδους οφείλεται στο γεγονός ότι οι αποθέσεις του ποταμού αποτελούν την κυριότερη πηγή πρώτης ύλης (πυριτόλιθου), σε όλη την περιοχή, για την κατασκευή λίθινων εργαλείων. Οι κροκάλες δέχονται εδώ μια πρώτη κατεργασία, αφήνοντας μεγάλες ποσότητες υποπροϊόντων, ενώ τα επόμενα στάδια της κατεργασίας γίνονται στους χώρους των καταλιμών. Γι' αυτό και τα τελικά προϊόντα (διαμορφωμένα εργαλεία) είναι, εδώ, σπανιότατα.

Τα ευρήματα κατανέμονται σε αρκετές ομάδες. Πιο συγκεκριμένα, διακρίθηκαν μία ομάδα της Κατώτερης Παλαιολιθικής, τρεις ομάδες της Μέσης Παλαιολιθικής, καθώς και πολλές ομάδες της Ανώτερης Παλαιολιθικής και νεότερων περιόδων.

## Ελαιοχώρι

Η θέση αυτή καταλαμβάνει ένα πλάτωμα, το οποίο δεσπόζει στην πεδιάδα, στους πρόποδες του χαμηλού όρους Μόβρη. Εδώ εντοπίστηκαν, σε πρωτογενή απόθεση, πολυάριθμα λίθινα εργαλεία, τα οποία αντιστοιχούν στα μόνα διατηρημένα κατάλοιπα ενός σημαντικού καταλιμού της Ψωρινιάδας περιόδου. Ο καταλιμός απλώνεται σε σημαντική έκταση, αλλά το "κέντρο" του, όπου τα ευρήματα παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη πυκνότητα, καταλαμβάνει έκταση 6.000 τ.μ. περίπου.

Τα ευρήματα ανήκουν σε μια πρώιμη ψωρινιάδα λιθοτεχνία, η οποία διατηρεί και μουςτέρια στοιχεία. Πιο συγκεκριμένα, η λιθοτεχνία αυτή ανήκει στη μεταβατική φάση από τη Μέση προς την Ανώτερη Παλαιολιθική και χρονολογείται πιθανότατα πριν από 35.000-30.000 χρόνια. Πρόκειται για την πρώτη, και μόνη έως τώρα, λιθοτεχνία, η οποία έδωσε τη δυνατότητα εκτεταμένης μελέτης του ψωρινιάκιου σταδίου στη χώρα μας. Χαρακτηρίζεται από τα πολλά ψωρινιάκια ξέστρα καθώς και τα καλής ποιότητας τροπιόδηα ρυγχία, τα οποία είναι διαμορφωμένα συνήθως πάνω σε παχιά αποκρούσματα, ενώ οι λεπίδες είναι σπανιότατες.

## The Palaeolithic Period in West Achaia

A. Darlas

Stone tools dating from almost all the Prehistoric periods and mainly from the Middle and Upper Palaeolithic have been collected from the littoral plain at the north region of West Achaia. Most of the finds come from the coastal gradients and the valley of Peiros river, where the two first open-air Palaeolithic sites have also been located. They are habitation settlements from which only the stone tools have been preserved. The Mavri Myti settlement, of which only a small part has survived, lies on a coastal gradient and dates from the Middle Palaeolithic. Its artifacts are characterized by many pebble tools, along with typical Mousterian ones, as well as by a few samples of the Levallois technique. The Aurignacian settlement at Eleacchori is quite extensive. It has produced early Aurignacian stone artifacts, which are assigned to the traditional phase from the Middle to the Upper Palaeolithic period.

## Βιβλιογραφία

- Dalongeville R.: "L'Achaie occidentale. Presentation physique", in R. Dalongeville, M. Laskaris & A. D. Rizakis (ed.), *Paysages d'Achaie I - Le bassin du Pirots et la plaine occidentale* (Meletema 15), 1992, 37-57.
- Ντινός Α.: "Η Ψωρινιάδα λιθοτεχνία του Ελαιοχωρίου Αγιάς", *Αρχαιολογική Εφημερίς* 128, 1969, 137-159.
- Ντινός Α.: "Πολυάριθμα ευρήματα από το Κολαμάρι Αγιάς", *Αρχαιολογικό Δελτίο* 40 (1985), Μελίσες 1991, 194-206.
- Darlas A.: "Le Paléolithique inférieur et moyen de Grèce", *L'Anthropologie* 98, 1994, 305-328.
- Darlas A.: "L'industrie du Paléolithique moyen de Mavri Myti (Lakkopetra, Grèce)", *Bulletin de la Société Préhistorique Française* 92, 1995, 390-396.
- Dufaure J.-J.: "Le relief du Péloponnèse", Thèse, Université Paris I, 1975.